

sadalmi hasznossága. Az információ értéke tehát ugy határozható meg, mint az információ és a felhasználó, valamint célja közötti kapcsolat. Az információ funkcióját meghatározó cél egyben az értékelés kritériuma is.

Az informativitás és az információérték tehát a tudományos információ különböző oldalaként értelmezhető. Az előbbi az információ felfogásáról és megértéséről tanuskodik, annak objektív tartalmát illetően és a dokumentumokban rögzített információk jellemzője; a másik a szemantikus információ attribútuma, amely a felhasználó reagálásában nyilvánul meg, a céljának megfelelő információ átvételekor.

Haraszthy Ágnes

Terminológiai megjegyzés az informativitásról

A fentiekben referált cikk szerzője és mi magunk is abba a furcsa helyzetbe jutunk az informativitás fogalmának értelmét keresve, ami ujabban egyáltalán nem is ritkaság szakmánk területén: a gyakorlat vagy legalábbis a gyakorlati szakirodalom valamilyen fogalom kifejezésére létrehoz egy új műszót, majd későbbi fázisban azt keresi, hogy ez a műszó valójában mit is jelent. Ez a furcsa helyzet azonban nem ment fel az alól, hogy hazai terminológiai munkánk keretében is megkíséreljük az állásfoglalást az informativitás egyre gyakrabban felbukkanó kifejezésével kapcsolatban, nevezetesen:

a/ megkíséreljük a fenti referátumot kiegészítve értelmezni az informativitás fogalmát és

b/ megvizsgáljuk, hogy ilyen formában vagy változottan kell-e és egyáltalán be kell-e vezetni magyar szakkifejezéseink közé.

A fenti referátum elolvasásából annyi már mindenképpen nyilvánvaló, hogy a gyakorlati szaknyelv az informativitás fogalmát annak jelölésére vezette be, hogy valamely dokumentum milyen mértékig képes információk közvetítésére. Ez a gyakorlati szükséglet - természetesen - a másodlagos, szekunder, általában dokumentációs jellegű dokumentumok informativitásával kapcsolatban merült fel, amikor is azt vizsgálták, hogy pl. a referátumok vagy a permutált indexekben feldolgozott címek vagy bármely más dokumentációs feldolgozás mennyiben volt képes, illetve mennyiben képes továbbadni az eredeti dokumentum információtartalmát.

A szerző /de magunk is/ beleütköztünk azonban abba a problémába, hogy nem csupán a másodlagos dokumentumoknak, hanem az eredeti, elsődleges dokumentumoknak is lehet informativitása. Mivel e dokumentumok azonban /legalábbis elvileg és hivatalosan/ elsődlegesek, nem más dokumentumok információit közvetítik, hanem ismereteket alakítanak információvá, mégpedig /ha valóban információt közölnek/ új ismereteket. Mindebből nyilvánvaló, hogy az informativitás fogalmát és annak értelmezését is meg kell különböztetnünk akkor, ha elsődleges dokumentumok informativitásáról, illetve ha másodlagos dokumentumok informativitásáról beszélünk.

A megkülönböztetésnek azonban még egy szempontja szükséges. A fentiekben referált cikk is több ízben kitér arra, hogy ugyanazon dokumentum /mégpedig akár elsődleges, akár másodlagos dokumentum/ informativitása nem azonos a különböző olvasók, felhasználók részére. Ez könnyen belátható, hiszen az információ, mint rögzített és közölt új ismeret fogalma sem lehet abszolút fogalom, abban a pillanatban, amint felhasználónként szemléljük. Ugyanaz az információ az egyik felhasználó számára valóban információ /tehát új ismeret/, míg a másik felhasználó már a megfelelő ismeret birtokában van /eltekintve természetesen attól az esettől, amikor "világméretben" új ismeret közléséről van szó/.

Mindezeket figyelembe véve úgy véljük, hogy a referált cikk alászpontjával szemben el kell tekintenünk az informativitás egyetlen meghatározásától, értelmezésétől, és inkább részekre kell bontanunk ezt a meghatározást. Ennek értelmében:

1. Az elsődleges dokumentumok informativitása azt a képességüket jelenti, hogy a létrejött új ismereteket milyen mértékben, milyen mennyiségben közvetítik a felhasználók számára. Ilyen értelemben e dokumentumok informativitása információtartalmukkal egyenlő, vagyis informativitásuk annál nagyobb, minél több új ismeretet /információt/ közölnek. Az informativitás mértékét természetesen ilyen esetben is befolyásolja a közlés módja, a dokumentum szerkezete, logikája is.

1.1 Beszélhetünk az elsődleges dokumentumok abszolút informativitásáról. Ebben az esetben az információtartalom, tehát az új ismeretek közlése társadalmi méretekben vizsgálendő, vagyis információnak, új ismeretnek csak az a közlés tekintendő, amely a társadalom egészének rögzített ismeretanyagát, vagyis az un. "társadalmi tezaurust" gyarapítja.

1.12 Beszélhetünk az elsődleges dokumentumok viszonylagos informativitásáról, ami csak felhasználónként, esetleg felhasználó-csoportonként mérhető, annak figyelembevételével, hogy az elsődleges dokumentum mennyiben járult hozzá "egyéni tezaurusuk", tehát egyéni ismereteik fokozásához. Ilyen értelemben a tankönyvnek is lehet informativitása, ami a fenti értelmezésben általában nem fordulhatna elő.

2. Másodlagos dokumentumok informativitásán azt a viszonyt értjük, amely kifejezi, hogy a másodlagos dokumentum milyen mértékben közvetíti az elsődleges dokumentumban foglalt információkat /rögzített új ismereteket/. A másodlagos dokumentum informativitása függ a feldolgozás módjától és részletességétől, de - az elsődleges dokumentumhoz hasonlóan - a másodlagos dokumentum szerkezetétől, logikájától, sőt átfutási idejétől is.

2.1 A másodlagos dokumentum informativitasáról is beszélhetünk - elvben - abszolút mértékben. Erre akkor kerülhetne sor, ha a másodlagos dokumentum bármely felhasználó számára fennálló informativitasát, vagyis az elsődleges dokumentum ismerettartalmának bármely felhasználó, illetve az összes felhasználó az egész társadalom részére történő közvetítését vizsgáljuk. Meggyőződésünk szerint erre a legkritikább esetben van szükség, de ha szükség lenne is rá, a vizsgálat nehezen végezhető el.

2.2 A gyakorlatban inkább a másodlagos dokumentumok felhasználónkénti vagy felhasználó-csoportonkénti informativitasát kell és esetleg lehet mérni, ugyanis ez az informativitas azt fejezi ki, hogy a másodlagos dokumentum az adott felhasználó-csoport számára mennyiben, milyen mértékben képes az elsődleges dokumentum tartalmának közvetítésére. Itt is hangsúlyozni kell, hogy az informativitas önmagában csak az időtényezővel kiegészítve látszik vizsgálhatónak vagy vizsgálándónak. Amint viszont így járunk el, akkor az informativitas fogalma nagyban közeledik az információ értékének, illetve a dokumentum információs értékének fogalmához.

Befejezésül vizsgáljuk meg, vajon szükségünk van-e erre a szak kifejezésre, és ha igen, nem alkothatnánk-e meg a megfelelő magyar szakkifejezést. Megítélésünk szerint az informativitas fogalma viszonylag kevés gyakorlati jelentőséget játszott és játszik a továbbiakban a tájékoztatásügy fejlesztésében, sőt akár az informatika elméleti vizsgálataiban. Ezt indokolja rendkívül viszonylagos volta és nehezen meghatározható mértéke, amire - úgy vélem - fentiekből is következtethetünk. Ezért használatára csak ritkán lesz szükség.

Részben ezért, részben pedig mert a hasonlóan képzett latinos eredetű szavak a magyar nyelv számára nem tűnnek idegenszerűnek, végül pedig a nemzetközileg egységes használat követelményeit is figyelembe véve, javasoljuk, hogy - ha egyáltalán szükséges az informativitasról beszélnünk - használjuk magyar kifejezésként is az informativitas szót.

- aer -